

DOMSTOLENS DOM
av den 2 augusti 1993*

I mål C-158/91

har Tribunal de police i Metz (Frankrike) gett in en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 177 i EEG-fördraget i det mål som pågår vid den nationella domtolen mellan

Ministère public och Direction du travail et de l'emploi å ena sidan

och

Jean-Claude Levy å andra sidan.

Begäran avser tolkningen av artiklarna 1 och 5 i rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT nr L 39, s. 40, fransk version; svensk specialutgåva del 05, volym 01).

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden O. Due, avdelningsordförandena G. C. Rodríguez Iglesias och M. Zuleeg samt domarna G. F. Mancini, R. Joliet, F. A. Schockweiler, J. C. Moitinho de Almeida, F. Grévisse, M. Díez de Velasco, P. J. G. Kapteyn och D. A. O. Edward,

generaladvokat: G. Tesauro,
justitiesekreterare: J.-G. Giraud,

som har beaktat de skriftliga yttrandena från:

— Direction du travail et de l'emploi genom arbetsinspektören E. Klein,

* Rättegångsspråk: franska.

- J. C. Levy genom advokaten F. Crehange, Metz,
- den franska regeringen genom P. Pouzoulet, sous-directeur, utrikesministeriets rättsavdelning, i egenskap av ombud, och C. Chavance, attaché principal d'administration centrale, i egenskap av ställföreträdande ombud,
- den tyska regeringen genom E. Röder, Regierungsdirektor vid förbundsekonominministeriet, i egenskap av ombud,
- Europeiska gemenskapernas kommission genom M. Wolfcarius, rättstjänsten, i egenskap av ombud,

som har beaktat förhandlingsrapporten,

som har hört de muntliga yttrandena från J. C. Levy, den tyska regeringen och kommissionen vid sammanträde den 16 september 1992 och

som vid sammanträde den 27 oktober 1992 har hört generaladvokatens förslag till avgörande,

meddelar följande

dom

- 1 Genom dom av den 22 maj 1991, som inkom till domstolen den 18 juni 1991, har Tribunal de police i Metz i enlighet med artikel 177 i EEG-fördraget ställt en fråga om tolkningen av artiklarna 1-5 i rådets direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om lika-behandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor (EGT nr L 39, s. 40, hädanefter direktivet).
- 2 Frågan har ställts inom ramen för ett brottmål som inletts av Ministère public och Direction du travail et de l'emploi mot Jean-Claude Levy, direktör vid SA Nouvelle Falor, som är misstänkt för att den 22 mars 1990 ha haft 23 kvinnor sysselsatta i nattarbete i strid med artikel L 213-1 i franska code du travail (hädanefter den franska lagen). Straffet härför är böter enligt artikel R 261-7 i samma lag.

3 Bestämmelserna har antagits för genomförande av Internationella arbetsorganisationens konvention nr 89 av den 9 juli 1948 om nattarbete för kvinnor som är sysselsatta i industrin (hädanefter ILO-konventionen), vilken ratificerats av Frankrike genom lag nr 53-603 av den 7 juli 1953. Ratifikationen registrerades av generaldirektören vid internationella arbetsbyrån den 21 september 1953.

4 I ILO-konventionens artikel 3, vars ordalydelse i huvudsak överförs till den franska lagen, föreskrivs följande:

”Kvinnor får oavsett ålder inte sysselsättas i nattarbete i någon industriell verksamhet, offentlig eller privat, eller i någon av en sådan verksamhets grenar, med undantag av verksamheter där enbart medlemmar av samma familj är anställda”.

5 Vid Tribunal de police i Metz gjorde Jean-Claude Levy, klagande i huvudsaken, gällande att den franska lagen var oförenlig med artikel 5 i direktivet i vilken bl.a. föreskrivs att medlemsstaterna skall ”... vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att alla lagar och andra författningar som strider mot likabehandlingsprincipen avskaffas.”

6 Tribunal de police har därför beslutat att förklara målet vilande och att till domstolen ställa följande fråga:

”Skall artiklarna 1–5 i direktiv nr 76/207 av den 9 februari 1976 tolkas på så sätt att en nationell lag som förbjuder nattarbete enbart för kvinnor är diskriminerande, med beaktande av bl.a. artikel 3 i Internationella arbetsorganisationens konvention nr 89 enligt vilken nattarbete för kvinnor är förbjudet och till vilken Frankrike har anslutit sig?”

7 För en utförligare redogörelse för omständigheterna i tvisten vid den nationella domstolen, rättegångens förlopp, tillämpliga rättsregler och de till domstolen ingivna yttrandena hänvisas till förhandlingsrapporten. Handlingarna i målet i dessa delar återges i det följande endast i den mån domstolens argumentation kräver det.

8 Före besvarandet av den ställda frågan skall det anmärkas att det förbud mot nattarbete för kvinnor som föreskrivs i både ILO-konventionen och den franska lagen är försett med flera undantag, vilka åberopats av Levy vid den hänskjutande domstolen. Frågan om huruvida Levy kan använda sig av dessa är emellertid inte relevant för avgörandet av det problem som lyfts fram i

den ställda frågan, varför dessa undantag inte skall beaktas vid ifrågavarande prövning.

- 9 I en dom av den 25 juli 1991 i mål C-345/89 Stoeckel (Rec. s. I-4047) har domstolen slagit fast att artikel 5 i direktivet är tillräckligt precis för att ge upphov till en skyldighet för medlemsstaterna att underlåta att i lag uppställa ett principiellt förbud mot nattarbete för kvinnor, även om det finns undantag, medan det inte finns något förbud mot nattarbete för män. Härav följer att den nationella domstolen i princip är skyldig att säkerställa att denna regel ges full verkan genom att underlåta att tillämpa varje motstridande nationell bestämmelse (se dom av den 9 mars 1978 i mål 106/77 Simmenthal, Rec. s. 629).
- 10 I föreliggande fall går frågan i huvudsak ut på att få veta om samma skyldighet åligger den nationella domstolen om den nationella bestämmelse som visar sig vara oförenlig med gemenskapsrättsliga normer är avsedd att genomföra ett avtal som i likhet med ILO-konventionen har ingåtts av den berörda medlemsstaten med andra medlemsstater och tredje land före ikraftträdandet av EEG-fördraget (hädanefter tidigare internationellt avtal).
- 11 I artikel 234 första stycket i fördraget föreskrivs att de rättigheter och förpliktelser som följer av avtal som ingåtts innan detta fördrag träder i kraft mellan å ena sidan en eller flera medlemsstater och å andra sidan ett eller flera tredje länder inte skall påverkas av bestämmelserna i detta fördrag. Genom det andra stycket åläggs emellertid medlemsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att undanröja eventuell bristande överensstämmelse mellan ett sådant avtal och fördraget. Artikel 234 har allmän räckvidd och gäller för alla internationella avtal som kan inverka på tillämpningen av fördraget, oberoende av avtalets syfte (se dom av den 14 oktober 1980 i mål 812/79 Burgoa, Rec. s. 2787, punkt 6).
- 12 Som framgår av en dom av den 27 februari 1962 i mål 10/61 Kommissionen mot Italien (Rec. s. 1) är syftet med artikel 234 första stycket att i enlighet med folkrättsliga grundsatser precisera att fördragets tillämpning inte påverkar den berörda medlemsstatens åtagande att dels respektera tredje lands rättigheter enligt tidigare avtal, dels fullgöra motsvarande förpliktelser. Härav följer att uttrycken "rättigheter och förpliktelser" i denna bestämmelse såvitt gäller "rättigheter" syftar på tredje lands rättigheter och såvitt gäller "förpliktelser" syftar på medlemsstaternas förpliktelser.

- 13 För att avgöra om en gemenskapsrättslig norm skall ge vika för ett tidigare internationellt avtal eller inte, är det således av vikt att pröva huruvida detta medför förpliktelser för den berörda medlemsstaten av sådant slag att de tredje länder som är parter i avtalet i fråga fortfarande kan kräva deras fullgörande.
- 14 Kommissionen har i detta avseende hävdat att eftersom domstolen i ovan nämnda dom av den 25 juli 1991 i Stoeckel-målet slagit fast att det skyddsbehov som ursprungligen låg till grund för det principiella förbudet mot nattarbete för kvinnor inte längre framstår som välgrundat, är medlemsstaterna enligt artikel 5.2 c i direktivet skyldiga att vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de bestämmelser i lagar och andra författningar som strider mot likabehandlingsprincipen ändras. Om de lagregler som skall ändras följer av tidigare internationella avtal, såsom ILO-konventionen, är de åtgärder som skall vidtas av medlemsstaterna av samma art som de "lämpliga åtgärder" som dessa skall vidta med tillämpning av artikel 234 andra stycket i fördraget för att undanröja konstaterade bristande överensstämmelser mellan ifrågavarande internationella avtal och gemenskapsrätten, dvs. en utvidgning av förbudet mot nattarbete till att omfatta även det motsatta könet eller ett upphävande av det tidigare internationella avtalet.
- 15 Kommissionen har vidare anfört att den skyldighet som följer av ILO-konventionen att inte låta kvinnor arbeta på natten under alla omständigheter inte gör det möjligt för en medlemsstat att underlåta att iaktta principen om likabehandling av kvinnor och män, en grundläggande mänsklig rättighet vars iakttagande utgör en integrerad del av de allmänna rättsprinciper domstolen skall säkerställa (se dom av den 17 december 1970 i mål 11/70 Internationale Handelsgesellschaft, Rec. s.1125). Kommissionen har gjort gällande att i enlighet med den rättspraxis som skapats av den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (se särskilt dom av den 28 maj 1985 Abdulaziz, Cabales och Balkandali, serie A nr 94), måste en särbehandling av kvinnor i förhållande till män vara motiverad av objektiva och rimliga grunder samt att de medel som används vid en sådan särbehandling måste stå i rimlig proportion till det åsyftade ändamålet. Med beaktande av att män och kvinnor som arbetar på natten löper lika stora risker, kan en särbehandling av kvinnor i förhållande till män endast anses motiverad då en sådan är nödvändig till skydd av kvinnans biologiska tillstånd.
- 16 Vid besvarandet av detta argument skall understrykas att det visserligen är riktigt att principen om likabehandling av kvinnor och män utgör en av den gemenskapsrättsliga ordningen erkänd rättighet, men att dess genomförande,

även på gemenskapsnivå, har skett gradvis och krävt rådets ingripande genom direktiv, vilka innehåller möjligheter till temporära undantag från likabehandlingsprincipen.

- 17 Under dessa omständigheter är åberopande av likabehandlingsprincipen inte tillräckligt för att slippa ifrån fullgörandet av de förpliktelser som på detta område åligger en medlemsstat i enlighet med ett tidigare internationellt avtal och vilkas iakttagande säkerställs genom artikel 234 första stycket i fördraget.
- 18 Kommissionen stöder sig dessutom på folkrättens utveckling på området och särskilt på den konvention om undanröjande av all diskriminering av kvinnor som ingicks i New York den 18 december 1979 och ratificerades av Frankrike den 14 december 1983 (hädanefter New York-konventionen), likväl som på den utveckling som ägt rum inom Internationella arbetsorganisationen. Vad beträffar den sistnämnda har kommissionen särskilt hänvisat till 1990 års protokoll om ILO-konventionen från 1948, ILO-konventionen nr 171 om nattarbete från 1990 samt ILO-rekommendationen nr 178 om nattarbete från 1990, samtliga antagna den 26 juni 1990.
- 19 Bestämmelserna i ett internationellt avtal kan visserligen berövas sin bindande kraft om det framgår att bestämmelserna i ett av alla avtalsparter senare ingånget avtal är oförenliga med det tidigare avtalets bestämmelser i sådan grad att det inte är möjligt att tillämpa de två avtalen samtidigt (se artikel 59.1 b i Wienkonventionen av den 21 mars 1986 om traktaträtten).
- 20 Om det i föreliggande fall i likhet med vad kommissionen har hävdats skulle följa av utvecklingen inom folkrätten att förbudet mot nattarbete för kvinnor i ILO-konventionen har upphävts i enlighet med senare avtal mellan samma parter, skulle bestämmelserna i artikel 234 första stycket inte vara tillämpliga. Det skulle då inte finnas något hinder för den nationella domstolen att tillämpa artikel 5 i direktivet, sådan denna tolkats av domstolen i ovan nämnda dom av den 25 juli 1991, och att underlåta att tillämpa nationella bestämmelser som visar sig strida mot denna.
- 21 Det ankommer emellertid inte på domstolen att inom ramen för ett förhandsförfarande granska de förpliktelser som för den berörda medlemsstaten följer av ett tidigare internationellt avtal och staka ut dessas gränser, så att det kan fastställas i vilken utsträckning dessa förpliktelser utgör ett hinder för att tillämpa artikel 5 i direktivet.

- 22 Med anledning av ovanstående överväganden blir svaret på den nationella domstolens fråga att den nationella domstolen är skyldig att säkerställa att artikel 5 i direktiv 76/207 iakttas fullt ut genom att underlåta tillämpning av varje motstridande nationell bestämmelse, utom för det fall tillämpningen av en sådan bestämmelse är nödvändig för att säkerställa att den berörda medlemsstaten fullgör de förpliktelser som följer av ett avtal som ingåtts med tredje land före EEG-fördragets ikraftträdande.

Rättegångskostnader

- 23 De kostnader som har förorsakats de franska och tyska regeringarna samt kommissionen, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

– angående den fråga som genom dom av den 22 maj 1991 förts vidare av Tribunal de police de Metz – följande dom:

Den nationella domstolen är skyldig att säkerställa att artikel 5 i direktiv 76/207/EEG av den 9 februari 1976 om genomförandet av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om tillgång till anställning, yrkesutbildning och befordran samt arbetsvillkor iakttas fullt ut genom att underlåta tillämpning av varje motstridande nationell bestämmelse, utom för det fall tillämpningen av en sådan bestämmelse är nödvändig för att säkerställa att den berörda medlemsstaten fullgör de förpliktelser som följer av ett avtal som ingåtts med tredje land före EEG-fördragets ikraftträdande.

Due	Rodríguez Iglesias	Zuleeg	Mancini
Joliet	Schockweiler	Moitinho de Almeida	
Grévisse	Díez de Velasco	Kapteyn	Edward

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 2 augusti 1993.

J.-G. Giraud
Justitiesekreterare

O. Due
Ordförande